

Psihiatrik kömek bermek hakynda

TÜRKMENISTANYŇ

K A N U N Y

Psihiatrik kömek bermek hakynda

(Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2016 ý., № 4, 158-nji madda)

(Türkmenistanyň 25.11.2017 ý. № 661-V Kanuny esasynda

girizilen üýtgetmeler bilen)

Şu Kanun psihiatrik kömek bermegiň çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegiň hukuk we guramaçylyk esaslarynyň kesgitlenilmegine we ol berilýän mahalynda raýatlaryň hukuklarynyň üpjün edilmegine gönükdirilendir.

I BAP. UMUMY DÜZGÜNLER

1-nji madda. Esasy düşüňjeler

Şu Kanunyň maksatlary üçin ulanylýan esasy düşüňjeler şulary aňladýar:

- 1) psihiatrik kömek – psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň keseliniň önüniň alynmagyna, psihiki bozulmasynyň anyklanylmagyna, bejerilmegine we saglygynyň dikeldilmegine ýa-da özünde psihiki bozulmanyň bardygyna çak etmäge esas bolup durýan hereketleri edýän adamyň psihiki ýagdaýynyň barlanylmagyna gönükdirilen çäreleriň toplumy;
- 2) psihiki bozulma – adamyň psihiki saglygynyň biologik, fiziki, himiki, psihologik, durmuş we beýleki ýagdaýlaryň täsir etmegi netijesinde beýniniň işiniň bozulmagy bilen şertlendirilen we degişli anyklama bilen belleniýän ýagdaýy;
- 3) psihiki saglyk – adamyň ruhy abadançylygynyň, onuň töwerekdäki hakykata, öz psihiki ýagdaýyna we psihiki bozulmasy bolmaýan özüni alyp barşyna barabar akyl ýetirmek ukyby bilen häsiýetlendirilýän ýagdaýy;
- 4) syrkaw – psihiki bozulmadan ejir çekýän, gatnap ýa-da ýatymlaýyn şertlerde psihiatrik kömegi alýan adam;
- 5) psihiatrik kömegi berilýän adamyň wekili – on sekiz ýaşyna ýeten psihiatrik kömegi berilýän adamyň adyndan we tabşyrmagy boýunça onuň hukuklaryny we kanuny bähbitlerini goramak maksady bilen hereket edýän adam (mundan beýläk – wekil);

6) hünärmen lukman – ýokary lukmançylyk bilimi bolan, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda psihiatrik kömegiň guralmagy we berilmegi bilen baglanyşykly saglygy goraýyş işi bilen meşgullanmaga hukugy bolan adam;

7) psihiatrik güwä geçilmegi – adamda psihiki bozulmanyň ýa-da oňa psihiatrik kömek bermek zerurlygynyň bardygyny kesgitlemek maksady bilen geçirilýän lukmançylyk barlagy;

8) psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň hassahana ýerleşdirilmegi – psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň psihiatrik (psihonewrologik) edara (mundan beýläk – psihiatrik edara) ýerleşdirilmegi;

9) psihiatrik edara – işiniň esasy görnüşini psihiatrik kömek bermek bolup durýan saglygy goraýyş edarasynyň, şeýle hem psihiatrik kömek berýän başga saglygy goraýyş edarasynda ýerleşýän psihiatrik bölüm (iş otagy).

2-nji madda. Türkmenistanyň psihiatrik kömek bermek hakynda kanunçylygy

Türkmenistanyň psihiatrik kömek bermek hakynda kanunçylygy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna esaslanýar we şu Kanundan hem-de Türkmenistanyň psihiatrik kömek bermek çygryndaky beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryndan ybarat bolup durýar.

3-nji madda. Şu Kanunyň hereket edýän çygry

Eger Türkmenistanyň kanunçylygynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa, şu Kanunyň hereketi Türkmenistanyň raýatlaryna, şeýle hem daşary ýurt raýatlaryna we raýatlygy bolmadyk adamlara degişlidir.

4-nji madda. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlara döwlet kepillikleri

Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlara döwlet tarapyndan şular kepillendirilýär:

- 1) olaryň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagy;
- 2) gatnawly we ýatymlaýyn şertlerde oňat hilli we howpsuz psihiatrik kömegiň berilmegi;
- 3) olara durmuş goldawynyň berilmegi üçin zerur bolan beýleki çäreleriň görülmegi.

Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlara başga döwlet kepillikleri hem berlip bilner.

5-nji madda. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň esasy hukuklary

Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň esasy hukuklary şulardyr:

- 1) raýat, syýasy, ykdysady, durmuş we medeni hukuklarynyň amala aşyrylmagyna;
- 2) özüne adam mertebesiniň kemsidilmegini aradan aýyryýan, hormat we ynsanperwerlik bilen garalmagyna;
- 3) ykdysady taýdan ezilmeden, jyns gatnaşyklary we beýleki görnüşli zorluklardan goralmagyna;

- 4) oňat hilli we howpsuz psihiatrik kömegiň berilmegine;
- 5) işe ýerleşmekde, täze hünärleri öwrenmekde ýardam berilmegine;
- 6) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen halatlarda hossarlyk edilmegine;
- 7) durmuş taýdan goldanylmaga;
- 8) özüniň hukuklary, psihiki saglygynyň ýagdaýy baradaky maglumatlary, şeýle hem özünde bar bolan psihiki bozulmanyň häsiýeti we psihiatrik kömek bermegiň ulanylýan usullary barada özüne elýeter görnüşde maglumatlary almaga, görkezilen maglumatlaryň onuň janyna we saglygyna zyýan ýetirip biljek halatlary muňa degişli däldir;
- 9) hünärmen lukmany erkin saýlamaga we onuň hünär derejesi barada maglumat almaga;
- 10) Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde adwokatyň kömek bermegine;
- 11) zerur bolan halatlarda terjimeçiniň hyzmatlaryndan tölegsiz peýdalanmaga;
- 12) özüniň psihiki saglygynyň ýagdaýy öwrenilýän ylmy barlaglara, bilim işiniň gidişine meýletinlikde gatnaşmaga, şeýle hem olara gatnaşmaktan ýüz döndermäge.

6-njy madda. Psihiatrik kömek berilýän adama wekilçilik edilmegi

1. Psihiatrik kömek berilýän adamyň özüniň saýlamagy boýunça hukuklaryny we kanuny bähbitlerini gorumagy üçin wekilini çagyrmaga hukugy bardyr.

Wekilçiligiň resmileşdirilmegi Türkmenistanyň raýat kanunçylygynda bellenen tertipde geçirilmelidir.

2. Psihiatrik kömek berilýän kämillik ýaşyna ýetmedik adamyň ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adamyň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagyny olaryň ata-eneleri (başga kanuny wekilleri), olar bolmadyk halatlarynda bolsa – hossarlyk we howandarlyk edarasy amala aşyryrlar.

3. Psihiatrik kömek berilýän adamyň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň goralmagyny adwokat hem amala aşyryp biler. Şunda, psihiatrik edaranyň administrasiýasy, şu Kanunyň 16-njy maddasynyň birinji böleginiň 1-nji bendinde we 21-nji maddasynyň 1-nji bendinde göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda, psihiatrik kömek berilýän adamyň adwokaty çagyrmak mümkinçiligini üpjün etmäge borçludur. Adwokaty çagyrmak we onuň hyzmatlaryny tölemek Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrylýar.

7-nji madda. Psihiki bozulmanyň ýoklugynyň ýuridik taýdan dogry hasaplanylmagy

1. Özünde psihiki bozulmanyň bardygy şu Kanunda göz önünde tutulan esaslar boýunça we tertipde belli edilmese, ol adamda psihiki bozulma ýok diýlip hasap edilýär.

2. Hiç kim özünde psihiki bozulmany kesgitlemek maksady bilen, lukmançylyk barlagyndan geçmäge mejbur edilip bilinmez, şu Kanunda we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda göz önünde tutulan halatlar muňa degişli däldir.

8-nji madda. Hünär işiniň aýry-aýry görnüşleriniň we ýokary howplulygy bolan çeşme bilen baglanyşykly işiň ýerine ýetirilmeginiň çäklendirilmegi

1. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adam psihiki bozulmanyň netijesinde hünär işiniň aýry-aýry görnüşlerini we ýokary howplulygy bolan çeşme bilen baglanyşykly işi amala aşyrmaga ýaramsyz diýlip wagtlaýyn (baş ýyldan köp bolmadyk möhlete we soňra gaýtadan güwä geçilme hukugy bilen) ykrar edilip bilner.

2. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň hünär işiniň aýry-aýry görnüşlerini we ýokary howplulygy bolan çeşme bilen baglanyşykly işi amala aşyrmaga ýaramsyz diýlip ykrar edilmegi, onuň saglyk ýagdaýyna baha bermegi netijesinde lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň çözgüdi esasynda amala aşyrylýar.

9-njy madda. Psihiatrik kömek bermegiň çygrynda maliýeleşdirmek

Psihiatrik kömek bermegiň çygrynda maliýeleşdirmek Türkmenistanyň Döwlet býujetiniň, şeýle hem Türkmenistanyň kanunçylygynda gadagan edilmedik beýleki çeşmeleriň hasabyna amala aşyrylýar.

II BAP. PSIHIATRIK KÖMEK BERMEGIŇ ÇYGRYND A DÖWLET TARAPYNDAN DÜZGÜNLEŞDIRMEK WE GÖZEGÇILIK

10-njy madda. Psihiatrik kömek bermegiň çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegi we gözegçiligi amala aşyran edaralar

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrligi (mundan beýläk – ygtyýarly edara), ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary, şeýle hem öz ygtyýarlylygynyň çäklerinde psihiatric kömek bermegiň çygrynda işi amala aşyran beýleki döwlet edaralary psihiatric kömek bermegiň çygrynda döwlet tarapyndan düzgünleşdirmegi we gözegçiligi amala aşyran edaralar bolup durýalar.

11-nji madda. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlylygy

Türkmenistanyň Ministrler Kabineti psihiatric kömek bermegiň çygrynda:

- 1) ýeke-täk döwlet syýasatyny kesgitleýär;
- 2) kadalaşdyryjy hukuk namalaryny çykarýar;
- 3) ygtyýarly edaranyň we psihiatric kömek bermek çygrynda işi amala aşyran beýleki döwlet edaralarynyň işini utgaşdyrýar;
- 4) Türkmenistanyň kanunçylygynda öz ygtyýarlylygyna degişli edilen beýleki wezipeleri amala aşyýar.

12-nji madda. Ygtyýarly edaranyň ygtyýarlylygy

Ygtyýarly edara psihiatric kömek bermegiň çygrynda:

- 1) ýeke-täk döwlet syýasatyny durmuşa geçirýär;
- 2) kadalaşdyryjy hukuk namalaryny kabul edýär;
- 3) şulary tassyklaýar:
  - a) Psihiatrik kömek bermegiň tertibini;
  - b) Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlaryň hassahana ýerleşdirilmeginiň tertibini;
- 4) psihiatrik edaralaryň işini utgaşdyrýar, olaryň işine gözegçiligi amala aşyrýar;
- 5) psihiatrik bilermenler seljermesiniň geçirilmegini guraýar;
- 6) psihiatrik kömek berilýän mahalynda geçirilýän çäreleriň hiline, esasylygyna we netijeliligine baha bermegi amala aşyrýar;
- 7) psihiatrik güwä geçilmeginiň geçirilmegini guraýar;
- 8) psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlary saglygy goraýyş, durmuş we zähmet çäreleriniň geçirilmegi arkaly olary maşgala we jemgyýetçilik durmuşyna, zähmet işine goşmak maksady bilen, olaryň saglygy goraýyş-durmuş taýdan dikeldilmegini guraýar;
- 9) psihiatrik kömek bermek boýunça iş bilen meşgullanýan saglygy goraýyş işgärlerini taýýarlamaklygy, gaýtadan taýýarlamaklygy we olaryň hünär derejesini ýokarlandyrmaklygy amala aşyrýar;
- 10) psihiatrik edaralaryň maddy-tehniki binýadynyň pugtalandyrylmagy we ösdürilmegi boýunça çäreleri amala aşyrýar;
- 11) ygtyýarlyklarynyň çäginde psihiatrik kömek bermek çygrynda iş alyp barýan ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary we beýleki döwlet edaralary bilen özara hereket edýär;
- 12) ilat arasynda psihiki bozulmanyň önüni almagyň we bejermegiň usullary barada äň-bilim işlerini geçirýär;
- 13) psihiatrik kömek bermegiň çygrynda halkara hyzmatdaşlygyny amala aşyrýar;
- 14) Türkmenistanyň kanunçylygynda öz ygtyýarlylygyna degişli beýleki wezipeleri amala aşyrýar.

13-nji madda. Psihiatrik kömek bermek çygrynda iş alyp barýan ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralarynyň we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralarynyň, beýleki döwlet edaralarynyň ygtyýarlylygy

Ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary, beýleki döwlet edaralary psihiatrik kömek bermek çygrynda:

- 1) döwlet syýasatyny durmuşa geçirýärler;
- 2) psihiatrik kömek bermek hakynda Türkmenistanyň kanunçylygynyň ýerine ýetirilmegini üpjün edýärler;
- 3) psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlary maşgala we jemgyýetçilik durmuşyna, zähmet işine goşmak maksady bilen, olaryň saglygy goraýyş-durmuş taýdan dikeldilmeginiň guralmagyna ýardam edýärler;
- 4) psihiatrik kömek berýän saglygy goraýyş edaralarynyň maddy-tehniki taýdan enjamlaşdyrylmagynyň üpjün edilmegine ýardam edýärler;
- 5) psihiki bozulmanyň önüni almagyň we bejermegiň usullary barada ilat arasynda äň-bilim işleriniň geçirilmegine ýardam edýärler;

- 6) psihiatrik edaralaryň işine gözegçiligi amala aşyrýar;
- 7) Türkmenistanyň kanunçylygynda öz ygtyýarlylygyna degişli edilen beýleki wezipeleri amala aşyrýar.

III BAP. PSIHIATRIK KÖMEK BERMEGIN GURALYŞY

14-nji madda. Psihiki bozulmanyň anykلامasynyň bellemmegi

1. Psihiki bozulmanyň anykلامasy barlanylýan adamyň psihiki saglygynyň ýagdaýy baradaky lukmançylyk netijenamasy esasynda bellemilýär. Görkezilen anykلامany bellemek diňe hünärmen lukmanyň ýa-da lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň hukugy bolup durýar.
2. Psihiki bozulmanyň anykلامasy Keselleriň halkara toparlara bölünüşinde görkezilen psihiki bozulmany toparlara bölmeginiň hasaba alynmagy bilen bellemilýär.

15-nji madda. Psihiatrik güwä geçilmegi

1. Psihiatrik güwä geçilmegi – barlanylýan adamyň haýyşy ýa-darazylygy bilen, ýa-da onuň wekiliniňrazylygy bilen, eger barlanylýan adam kämillik ýaşyna ýetmedik adam ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adam bolsa, onda onuň ata-enesiniň (başga kanuny wekiliniň) haýyşy ýa-darazylygy bilen geçirilýär.

Kämillik ýaşyna ýetmedik adamyň ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adamyň ata-enesiniň (başga kanuny wekiliniň) biri garşy bolan ýa-da ol bolmadyk halatynda, bu adamlara psihiatrik güwä geçilmegi hossarlyk we howandarlyk edarasynyň çözgüdi boýunça geçirilýär.

2. Şu Kanunyň 16-njy maddasynyň birinji böleginde görkezilen halatlarda barlanylýan adamlaryň psihiatrik güwä geçilmegi olaryňrazylygy bolmazdan, olaryň wekilleriniň, ata-enesiniň (başga kanuny wekiliniň), hossarlyk we howandarlyk edaralarynyňrazylygy bolmazdan geçirilip bilner (mundan beýläk – adama mejbury tertipde psihiatrik güwä geçilmegi).

3. Eger barlanylýan adamyň şu Kanunyň 19-njy maddasynyň birinji böleginde göz önünde tutulan esaslar boýunça dispanser gözegçiliginde bolýan halatlarynda, adama mejbury tertipde psihiatrik güwä geçilmegi geçirilip bilner.

4. Psihiatrik güwä geçilmeginiň maglumatlary we barlanylýan adamyň psihiki saglygynyň ýagdaýy barada netijenama saglygy goraýyş resminamalaryna girizilýär, şeýle hem hünärmen lukmana ýüz tutulmagynyň sebäpleri we saglygy goraýyş maslahatlary görkezilýär.

16-njy madda. Adama mejbury tertipde psihiatrik güwä geçilmegi

1. Adama mejbury tertipde psihiatrik güwä geçilmegi, eger bar bolan maglumatlara görä barlanylýan adam özünde şu aşakdakylary şertlendirýän agyr psihiki bozulmanyň bardygynyň çak etmäge esas berýän hereketleri amala aşyrýan halatlarynda geçirilýär, ýagny:

- 1) onuň özi ýa-da daş-töwerekdäkiler üçin gönüden-göni howplulygyny;

2) onuň biçäreligini (esasy durmuş zerurlyklaryny özbaşdak kanagatlandyryp bilmezligi);

3) eger görkezilen adam psikiatrik kömeksiz goýulsa, onuň psihiki saglygynyň ýaramazlaşmagy netijesinde janyňa we saglygyna zeňetmegini.

2. Şu maddanyň birinji böleginiň 1-nji bendinde we şu Kanunyň 15-nji maddasynyň üçünji böleginde göz önünde tutulan halatlarda, adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi barada çözüň hünärmen lukman tarapyndan özbaşdak kabul edilýär. Bu görkezilen ýagdaýlarda raýatlaryň hünärmen lukmana adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi baradaky ýüz tutmasy dilden bolup biler.

3. Şu maddanyň birinji böleginiň 2-nji we 3-nji bentlerinde göz önünde tutulan halatlarda, hünärmen lukman tarapyndan adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi baradaky netijename kazyýetiň çözüdi esasynda kabul edilýär.

17-nji madda. Adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi barada arza bermegiň we çözüň kabul etmegiň tertibi

1. Şu Kanunyň 15-nji maddasynyň üçünji böleginde göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda, adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi barada çözüň şu Kanunyň 16-njy maddasynyň birinji böleginde görkezilen psikiatrik güwä geçilmegi üçin esaslaryň bardygy barada maglumatlary bolan arza boýunça hünärmen lukman tarapyndan kabul edilýär. Bu arza mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegine deňişli adamyň wekilleri, ata-enesi (başga kanuny wekilleri), dürli ugurlardan bolan lukmanlar we başga adamlar tarapyndan berlip bilner.

2. Aýratyn halatlarda, eger-de bar bolan maglumatlara görä adam özi ýa-da öz daş-töweregindäkiler üçin gös-göni howp döredýän bolsa, adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi baradaky arza dilden berlip biler. Adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmegi baradaky çözüň hünärmen lukman tarapyndan dessine kabul edilmelidir we saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy bilen resmileşdirilmelidir. Eger-de hünärmen lukman görkezilen arzada şu Kanunyň 16-njy maddasynyň birinji böleginde görkezilen ýagdaýlaryň bardygy baradaky maglumatlaryň ýokdugyny anyklasa, adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmeginden delillendirilen ýüz öwürmäni ýazmaça görmüşde resmileşdirmäge borçludur.

3. Eger hünärmen lukman adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmeginiň zerurlygy baradaky arzanyň esasydygyny anyklan halatynda, ol görkezilen adamyň ýaşayan ýerindäki kazyýete özüniň ýazmaça netijenasyny, şeýle hem görkezilen güwä geçilmegiň geçirilmeginiň zerurlygy barada arzany ihermäge borçludur. Şonda kazy görkezilen arzany alan gününden soň üç günň dowamynda oňa seretmelidir we deňişli çözüdi çykarmalydyr.

4. Kazyýetiň adama mejbury tertipde psikiatrik güwä geçilmeginiň zerurdygy baradaky çözüdine Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde şikaýat edilip bilner.

18-nji madda. Psikiatrik kömegiň gatnawly we ýatymlaýyn şertlerde berilmegi

1. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adama psikiatrik kömek saglygy goraýyş görkezmelerine görä gatnawly we ýatymlaýyn şertlerde berlip bilner.

2. Gatnawly we ýatymlaýyn şertlerde psikiatrik kömek hünärmen lukman tarapyndan psihiki bozulmadan ejir çekýän adam ýüz tutan mahalynda – onuň haýyşy boýunça ýa-da onuň razylygy bilen, ýa-da onuň wekiliniň haýyşy boýunça ýa-da razylygy bilen, eger psihiki bozulmadan ejir çekýän ýüz tutan adam kämillik ýaşyna ýetmedik adam ýa-da kanunda bellenilen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adam bolsa, onda onuň ata-enesiniň (başga kanuny wekiliniň) haýyşy boýunça ýa-da razylygy bilen berilýär.

19-njy madda. Dispanser gözegçiligi

1. Agyr durnukly ýa-da ýgy-ýgydan ýitileşýän ýarawsyzlyk alamatlary bilen ýüze çykmalary bolan ötüşen we uzaga çeken psihiki bozulmadan ejir çekýän adama dispanser gözegçiligi bellenilip bilner.

Görkezilen adama dispanser gözegçiligini bellemegiň zerurlygy we onuň bes edilmegi hakynda çözüti gatnawly şertlerde psikiatrik kömek berýän psikiatrik edaranyň lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan kabul edilýär. Lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň çözüdi saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy edilmegi bilen resmileşdirilmelidir.

2. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adama öň bellenen dispanser gözegçiligi ol sagalanda ýa-da psihiki saglyk ýagdaýy ep-esli we durnukly gowulanan mahalynda bes edilmelidir.

3. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adama dispanser gözegçiligi bes edilenden soň onuň psihiki saglyk ýagdaýy ýaramazlaşan halatynda lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan psikiatrik güwä geçilmegi geçirilmelidir, onuň netijeleri boýunça dispanser gözegçiligini dikeltmek barada çözüti kabul edilip bilner.

20-nji madda. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamy hassahana ýerleşdirmek üçin esaslar

1. Hünärmen lukmanyň psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň lukmançylyk barlagyny geçirmek ýa-da ýatymlaýyn şertlerde bejermek hakynda netijenamasy görkezilen adamyň hassahana ýerleşdirilmegi üçin esas bolup durýar. Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen halatlarda we tertipde psikiatrik bilermenler seljermesiniň geçirilmeginiň zerurlygy hem görkezilen adamy psikiatrik edara ýerleşdirmek üçin esas bolup biler.

2. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň hassahana ýerleşdirilmegi onuň haýyşy ýa-da onuň razylygy bilen, şu Kanunyň 21-nji maddasynda göz önünde tutulan halatlarda bolsa, onuň razylygy bolmazdan ýa-da onuň wekiliniň razylygy bolmazdan (mundan beýläk – mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek) amala aşyrylyp bilner.

Eger-de psihiki bozulmadan ejir çekýän adam kämillik ýaşyna ýetmedik bolsa ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adam bolan halatlarynda onuň hassahana ýerleşdirilmegi ata-enesiniň biriniň (başga kanuny wekiliniň) haýyşy boýunça ýa-da razylygy bilen amala aşyrylýar. Şeýle razylyga görkezilen adam ýa-da onuň ata-enesiniň biri (başga kanuny wekili) we hünärmen lukman tarapyndan gol çekilmelidir we saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy bilen resmileşdirilmelidir.

3. Psihiki bozulmadan ejir çekýän kämillik ýaşyna ýetmedik adamyň ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adamyň hassahana ýerleşdirilmegi, olaryň ata-enesiniň biriniň (başga kanuny wekiliniň) ýa-da ata-enesi (başga kanuny wekili) bolmadyk halatynda, hossarlyk we howandarlyk edaralarynyň çözüdi boýunça amala aşyrylýar.

4. Psihiki bozulmadan ejir çekýän hassahana ýerleşdirilen adam ýatymlaýyn şertlerde psikiatrik kömek berýän psikiatrik edaralarda bolýan bütin döwrüniň dowamynda zähmete wagtlaýyn ukypsyz diýlip ykrar edilýär we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döwlet kömek puluny almaga hukugy bardyr.

21-nji madda. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek üçin esaslar

Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek, eger psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň lukmançylyk barlagy ýa-da bejerilmegi diňe ýatymlaýyn şertlerde mümkin bolsa, onuň psihiki bozulmasy agyr we şu aşakdakylary şertlendirýän bolsa amala aşyrylyp bilner:

- 1) onuň özi ýa-da öz daş-töweregindäkiler üçin gönüden-göni howplulygyny;
- 2) onuň biçäreligini (esasy durmuş zerurlyklaryny özbaşdak kanagatlandyryp bilmezligini);
- 3) eger görkezilen adam psikiatrik kömeksiz goýulsa, onuň psihiki saglygynyň ýaramazlaşmagy netijesinde janyna we saglygyna zeňel ýetmegini.

22-nji madda. Bejergiden ýüz öwrülmeği

1. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamyň ýa-da onuň wekiliniň şu Kanunyň 16-njy maddasynyň birinji böleginde göz önünde tutulan halatlardan başga ýagdaýlarda, teklipl edilýän bejergiden ýüz öwürmäge ýa-da ony bes etmäge hukugy bar.
2. Bejergiden ýüz öwren psihiki bozulmadan ejir çekýän adama ýa-da onuň wekiline bejergiden ýüz öwürmäniň ýa-da bejergini bes etmeginiň getirip biljek netijeleri düşündirilmelidir.

Bejergiden ýüz öwrülmeği görkezilen adamyň psikiatrik edaradan çykarylmagy üçin esas bolup biler. Bejergiden ýüz öwrülmeği bejergiden ýüz öwürmegiň getirip biljek netijeleri barada degişli maglumatlaryň görkezilmegi bilen saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy edilip resmileşdirilmelidir.

23-nji madda. Psikiatrik kömek berlen mahalynda adamlaryň howpsuzlygyny üpjün etmegiň çäreleri

1. Ýatymlaýyn şertlerde psikiatrik kömek bermek hassahana ýerleşdirilen adamyň we başga adamlaryň howpsuzlygyny üpjün edýän şertlerde, saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan syrkawlaryň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň berjaý edilmeginde amala aşyrylmalydyr.

2. Adam mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen mahalynda fiziki gysyş ýa-da aýry saklamak çäreleri, egerde hünärmen lukmanyň pikirine görä, syrkawyň özi üçin ýa-da öz daş-töweregindäki adamlar üçin gös-göni howp döredýän hereketleriniň önüni beýleki usullar bilen alyp bolmaýan halatlarda, görmüşlerde we diňe şol döwrüň dowamynda ulanylýar.

Görkezilen adam babatda fiziki gysyş ýa-da aýry saklamak çäreleri diňe saglygy goraýyş işgärleriniň hemişelik gözegçiligi astynda ulanylmalydyr. Fiziki gysyş ýa-da aýry saklamak çäreleriniň ulanylmagynyň görnüşleri, esaslary we wagtynyň döwri baradaky maglumatlar saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy bilen resmileşdirilmelidir.

3. Adam mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen mahalynda Içeri işler edaralarynyň işgärleri saglygy goraýyş işgärlerine ýardam bermäge we hassahana ýerleşdirilýän adamyň ýanyna barylmagy we oňa seredilmegi üçin howpsuz şertleri üpjün etmäge borçludylar. Hassahana ýerleşdirilýän adamyň daş-töwerekdäki adamlaryň janyna ýa-da saglygyna howp salýan hereketleriniň önüni almak zerurlygy ýüze çykan halatynda, şeýle hem mejbury hassahana ýerleşdirilmäge degişli adamy gözlemek ýa-da tutup saklamak zerurlygy bolan mahalynda içeri işler edaralarynyň işgärleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipdäki hereketleri amala aşyrmalydylar.

24-nji madda. Ata-enesiniň (başga kanuny wekilleriniň) haýyşy boýunça ýa-da olaryň razylygy bilen hassahana ýerleşdirilen kämillik ýaşyna ýetmedik adama ýa-da kanunda bellenen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adama psikiatrik güwä geçilmegi

1. Ata-enesiniň (başga kanuny wekilleriniň) haýyşy boýunça ýa-da olaryň razylygy bilen hassahana ýerleşdirilen kämillik ýaşyna ýetmedik adam ýa-da kanunda belenilen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adam şu Kanunyň 25-nji maddasynda göz önünde tutulan tertipde lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan hökmany psikiatrik güwä geçilmegine degişlidir. Görkezilen adam ilkinji alty aýyň dowamynda hassahana ýerleşdirilmeginiň möhletiniň uzaldylmagy baradaky meseläniň çözülmegi üçin azyndan aýda bir gezek lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan psikiatrik güwä geçilmegine degişlidir. Görkezilen adamyň hassahanada bolmagynyň möhleti alty aýdan köp wagta uzaldylan mahalynda psikiatrik güwä geçilmegi lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan azyndan alty aýda bir gezek geçirilmelidir.

2. Lukmançylyk-maslahat beriş topary ýa-da psikiatrik edaranyň administrasiýasy tarapyndan kämillik ýaşyna ýetmedik adam ýa-da kanunda belenilen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adam ata-enesi (başga kanuny wekili) tarapyndan hassahana ýerleşdirilen mahalynda ýol berlen hyýanatçylyklaryň edilendigi ýüze çykarylan halatynda, psikiatrik edaranyň administrasiýasy hassahana ýerleşdirilen adamlaryň ýaşayan ýerindäki hossarlyk we howandarlyk edarasyna bu barada habar bermelidirler.

25-nji madda. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen psihiki bozulmadan ejir çekýän adama hökmany psikiatrik güwä geçilmegi

Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen psihiki bozulmadan ejir çekýän adam kyrk sekiz sagadyň dowamynda mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmeginiň esasydygy barada çözüti kabul etmeli hem-de degişli netijenamany bermeli lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan hökmany psikiatrik güwä geçilmegine degişlidir. Lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň görkezilen adamy mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmeginiň zerurlygy baradaky netijenamasy hökmany psikiatrik güwä geçilmegi geçirilenden soň, Türkmenistanyň Raýat iş ýörediş kodeksiniň kadalaryna laýyklykda psikiatrik edaranyň ýerleşýän ýerindäki kazyýete iberilmelidir.

26-njy madda. Kazyýet tarapyndan mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza seredilmegi

1. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza kazyýet tarapyndan Türkmenistanyň Raýat iş ýörediş kodeksiniň kadalaryna laýyklykda seredilýär.

2. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza kazyýete psikiatrik edaranyň administrasiýasy tarapyndan berilýär. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek üçin esaslary özüde jemleýän arzanyň ýanyna lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmeginiň zerurlygy baradaky netijenamasy goşulmalydyr.

3. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmäge degişli adama onuň hassahana ýerleşdirilmegi baradaky meselä kazyýet tertibinde seredilende onuň hut özüniň gatnaşmagyna hukuk berilmelidir. Eger psikiatrik edaranyň wekilinden alnan maglumatlara görä, hassahana ýerleşdirilýän adamyň psihiki saglyk ýagdaýy oňa özüniň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegi baradaky meselä kazyýetde seredilen mahalynda onuň özüniň gatnaşmagyna mümkinçilik bermeyän bolsa, onda kazy tarapyndan mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegi baradaky arza psikiatrik edarada seredilmelidir.

4. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza seredilen mahalynda mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek barada haýyş edýän psikiatrik edaranyň wekiliniň hem-de özi babatda mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegi baradaky meselesine seredilýän adamyň wekiliniň kazyýet mejlisine gatnaşmagy hökmany bolup durýar.

5. Prokuroryň kazyýet mejlisine gatnaşmaga we mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek hakynda arzanyň esasydygy babatda kazyýete netijenama bermäge hukugy bardyr.

27-nji madda. Kazyýetiň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza boýunça çözgüdi

1. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arza seredenden soň, kazyýet görkezilen arzanyň kanagatlandyrylýandygy ýa-da kanagatlandyrmakdan ýüz dönderilýändigini barada çözgüt çykarmaga borçludur.

Kazyýet tarapyndan mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arzanyň esassyzdygy ykrar edilen halatynda, hassahana ýerleşdirilen adam haýal etmän ol ýerden çykarylmağa degişlidir.

Kazyýet tarapyndan mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky arzany kanagatlandyrmak barada çözgüt çykarylan halatynda, görkezilen çözgüt mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegi üçin esas bolup durýar.

2. Kazyýetiň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmek baradaky çözgüdine onuň çykarylan gününden başlap on günün dowamynda Türkmenistanyň kanunçylygynda belenilen tertipde şikaýat edilip bilner.

28-nji madda. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmegiň möhletiniň uzaldylmagy

1. Adamyň psihiatrik edarada bolmagy diňe onuň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmeginiň esaslarynyň bar bolan wagtyňyň içinde dowam edip biler.

2. Mejbury tertipde psihiatrik edara ýerleşdirilen adam ilkinji alty aýyň dowamynda azyndan aýda bir gezek mejbury tertipde hassahanada bolmagynyň möhletiniň uzaldylmagy barada çözgüdiň kabul edilmegi üçin lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan psihiatrik güwä geçilmegine degişlidir. Mejbury tertipde hassahana ýerleşdirmegiň möhleti alty aýdan köp möhlete uzaldylan mahalynda lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan psihiatrik güwä geçilmegi azyndan alty aýda bir gezek geçirilýär.

3. Adam mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen pursadyndan alty aý geçenden soň lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň bu adamyň mejbury tertipde hassahanada bolmagynyň möhletiniň uzaldylmagynyň zerurdygy baradaky netijenamasy psihiatrik edaranyň administrasiýasy tarapyndan kazyýete iberilmelidir.

4. Kazyýet şu Kanunyň 26-njy we 27-nji maddalarynda göz önünde tutulan tertipde, mejbury tertipde hassahanada bolmagynyň möhletiniň uzaldylmagy barada çözgüt çykaryp biler.

29-njy madda. Psihiki bozulmadan ejir çekýän kämillik ýaşyna ýetmedik adamlary ýörite bilim edaralaryna ýerleşdirmegiň esaslary we tertibi

Psihiki bozulmadan ejir çekýän kämillik ýaşyna ýetmedik adamlaryň ata-enesiniň (başga kanuny wekiliniň) arzasy we hünärmen lukmandan, mugallymçylyk işgärlerinden we dürli ugurlardaky lukmanlardan ybarat bolan degişli toparyň netijenamasy olaryň ýörite bilim edaralaryna ýerleşdirilmegi üçin esas bolup durýar. Bu toparyň netijenamasyna psihiki bozulmadan ejir çekýän kämillik ýaşyna ýetmedik adamyň ýörite bilim edarasyna okamagynyň zerurdygy barada maglumatlar bolmalydyr.

30-njy madda. Syrkawyň psihiatrik edaradan çykarylmagy

1. Syrkawyň psihatrik edaradan çykarylmany ol sagalan halatynda ýa-da onuň psihiki saglygynyň düýpli durukly gowulaşmagy oňa mundan beýläk ýatymlaýyn şertlerde psihatrik kömegiň berilmegi talap edilmeýän halatynda amala aşyrylýar.
2. Özüniň haýyşy ýa-darazylygy bilen psihatrik edara ýerleşdirilen syrkawyň çykarylmany görkezilen syrkawyň ýazmaça arzasy ýa-da onuň wekiliniň arzasy boýunça hünärmen lukman bilen ylalaşmak arkaly amala aşyrylýar.
3. Kazyýetiň degişli çözgüdi esasynda mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen syrkawyň çykarylmany lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň çykarmagyň esasydygy hakyndaky netijenamasyna laýyklykda psihatrik edaranyň administrasiýasynyň çözgüdi ýa-da kazyýetiň mejbury tertipde hassahanada bolmagyň möhletiniň uzaldylmagy hakynda arzany kanagatlandyrmakdan ýüz döndermek barada çözgüdi çykaran mahalynda amala aşyrylýar.
4. Eger adamda daş-töwerekdäki adamlar üçin gös-göni howplulygy bilen şertlendirilýän psihiki bozulmanyň bolmagy mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegi üçin esas bolan bolsa, psihatrik edaranyň administrasiýasy oňa soňra psihatrik kömegiň berilmegini gurnamak maksady bilen, onuň çykýan senesi barada syrkawyň ýaşaýan ýerinde (bolýan ýerinde) ýerleşýän psihatrik edara we içeri işler edarasyna ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludur.
5. Eger özi üçin gös-göni howplulygy bilen şertlendirilýän psihiki bozulmanyň bolmagy adamyň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilmegine esas bolan bolsa, psihatrik edaranyň administrasiýasy diňe syrkawyň ýaşaýan (bolýan) ýerindäki psihatrik edara ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludur.
6. Özüniň haýyşy ýa-darazylygy bilen psihatrik edara ýerleşdirilen syrkawyň lukmançylyk-maslahat beriş topary tarapyndan şu Kanunyň 21-nji maddasynda göz önünde tutulan ýagdaýda bolýandygy anyklyan halatynda, görkezilen syrkawy hassahanadan çykarmakdan ýüz dönderlip bilner.

IV BAP. SYRKAWYŇ HUKUKLARY.

SAGLYGY GORAÝYŞ IŞGÄRLERINIŇ BORÇLARY

31-nji madda. Psihatrik edarada bolýan syrkawyň hukuklary

1. Psihatrik edarada bolýan syrkawa ýa-da onuň wekiline onuň hassahana ýerleşdirilmeginiň esaslary we maksady, onuň hukuklary we borçlary, içkeri tertip-düzgüniň kadalary barada olar üçin düşnükli görnüşde we düşnükli dilde saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan habar berilmelidir.

Psihatrik edarada bolýan syrkawa bu habaryň berilmeginiň fakty saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy bilen resmileşdirilmelidir hem-de oňa syrkawyň özi ýa-da onuň wekili tarapyndan gol çekilmelidir.

2. Psihatrik edarada bolýan syrkawyň şu Kanunyň 5-nji maddasynda bellenilen hukuklardan başga-da goşmaça şulara hukugy bardyr:

- 1) sanitariýanyň kadalaryna we düzgünlerine, gigiyena kadalyk ölçeglerine laýyk gelýän şertlerde psihatrik kömegi almaga;
- 2) tölegsiz ýuridik kömegi almaga;
- 3) ilkinji zerur zatlary satyn almaga ýa-da almaga, öz egin-eşiginden peýdalanmaga;
- 4) dynç almaga we boş wagtyny peýdaly geçirmäge;
- 5) telefondan peýdalanmaga, ýanyna gelýänler bilen gepleşmäge;

6) hat-habarlary, şol sanda žurnallary, gazetleri, hatlary, iberilen zatlary, banderollary, şeýle hem pul geçirmelerini almaga. Gazetlere we žurnallara ýazylmak, telefon gepleşikleri we beýleki hyzmatlar tölegli esasyda amala aşyrylýar;

7) psihiatrik kömek berlişiniň meseleleri boýunça gös-göni psihiatrik edaranyň administrasiýasyna (ýolbaşçysyna, bölüm müdirine) ýüz tutmaga;

8) dine uýmagynyň we ynanjynyň erkinligine;

9) saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan oňa psihiatrik kömek berlen mahalynda bikanun hereketleri (hereketsizligi) zerarly onuň janyna we saglygyna ýetirilen zeletiň öweziniň dolunmagyna;

10) oňa psihiatrik kömek berlen mahalynda psihiatrik edaranyň administrasiýasynyň hereketlerine (hereketsizligine) şikaýat etmäge.

3. Psihiatrik edarada bolýan syrkaw aýry-aýry ýagdaýlarda, hünärmen lukmanyň maslahaty boýunça onuň janyny halas etmek we saglygyny goramak ýa-da daş-töweregindäki adamlaryň howpsuzlygynyň bähbitleri üçin, şu maddanyň ikinji böleginiň 3-7 bentlerinde görkezilen hukuklarynyň amala aşyrylmagynda çäklendirilip bilner.

4. Psihiatrik edarada bolýan syrkaw Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen beýleki hukuklary hem edinmäge haklydyr.

32-nji madda. Psihiatrik edaranyň saglygy goraýyş işgärleriniň borçlary

Psihiatrik edaranyň saglygy goraýyş işgärleri şulara borçludylar:

1) syrkawlara zerur saglygy goraýyş kömeginiň berilmegini üpjün etmäge;

2) syrkawlara sanitariýanyň kadalaryna we düzgünlerine, arassaçylygyň kadalyk ölçeglerine laýyk gelýän şertlerde bolmagynyň üpjün edilmegine;

3) syrkawlaryň saglygynyň bejerilmegi üçin diňe Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenilen tertipde döwlet tarapyndan bellige almakdan geçen derman serişdelerini, lukmançylyk maksatlaryna niýetlenen önümleri ulanmaga. Şonda syrkawa derman serişdeleriniň, lukmançylyk maksatlaryna niýetlenen önümleriň bellenilmegi saglygy goraýyş resminamalarynda ýazgy bilen resmileşdirilmelidir;

4) syrkawlara psihiatrik edaranyň içerki tertip-düzgün kadalary bilen tanyşmaga mümkinçilik döretmäge;

5) syrkawyň wekiline, ata-enesiniň birine (başga kanuny wekiline), ýakyn garyndaşlaryna ýa-da onuň görkezmesi boýunça başga adamlara onuň psihiki saglyk ýagdaýynyň üýtgeşmeleri barada habar bermäge;

6) adamyň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilen pursadyndan başlap üç günün dowamynda görkezilen adamyň wekiline, ata-enesiniň birine (başga kanuny wekiline), ýakyn garyndaşlaryna ýa-da onuň görkezmesi boýunça başga adamlara onuň mejbury tertipde hassahana ýerleşdirilendigi barada habar bermäge;

7) syrkawlaryň we onuň töweregindäki adamlaryň howpsuzlygyny üpjün etmäge;

8) şu Kanuna we Türkmenistanyň beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýyklykda beýleki borçlary ýerine ýetirmäge.

2. Ata-ene (başga kanuny wekiller) psihiki bozulmadan ejir çekýän kämillik ýaşyna ýetmedik adama ýa-da kanunda bellenilen tertipde kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen adama seretmek boýunça borçlaryny ýerine ýetirmeyän mahalynda, saglygy goraýyş işgärleri bu barada ata-enäniň (başga kanuny wekilleriniň) ýaşayan (bolýan) ýerindäki hossarlyk we howandarlyk edarasyna ýazmaça görnüşde habar bermäge borçludylar.

V BAP. PSIHIATRIK KÖMEGINI BERMEK IŞINIŇ AÝRATYNLYGY

33-nji madda. Psihiatrik kömek bermek boýunça lukmançylyk işi

1. Psihiatrik kömek bermek boýunça lukmançylyk işini diňe hünärmen lukmanyň amala aşyrmaga hukugy bar. Aýratyn ýagdaýlarda, şu maddanyň ikinji böleginde bellenen şertleriň ýerine ýetirilmeginiň hasaba alynmagy bilen psihiatrik kömegiň başga saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan berilmegine ýol berilýär.

2. Psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan başga saglygy goraýyş işgärleri Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde ýörite taýýarlygy geçmelidirler hem-de psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlar bilen özbaşdak işlemäge goýberilmek üçin öz hünär derejesini tassyklamalydyr.

3. Hünärmen lukmanyň, psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan başga saglygy goraýyş işgärleriniň psihiatrik edaranyň administrasiýasynyň rugsady bilen görkezilen edaranyň içerki tertip-düzgüniň kadalaryny bozan syrkawa psihiatrik kömegi bermekden ýüz öwürmäge haky bardyr, muňa syrkawda şu aşakdakylaryň barlygyny şertlendirýän ýagdaýlar degişli däl:

- 1) onuň özi ýa-da öz daş-töweregindäkiler üçin gönüden-göni howplulygynyň;
- 2) onuň biçäreliginiň (esasy durmuş zerurlyklaryny özbaşdak kanagatlandyryp bilmezligi);
- 3) eger görkezilen adam psihiatrik kömeksiz goýulsa, onuň psihiki saglygynyň ýaramazlaşmagy netijesinde janyna we saglygyna zelel ýetmek mümkinçiliginiň.

34-nji madda. Psihiatrik kömek berýän mahalynda hünärmen lukmanyň garaşsyzlygy

1. Hünärmen lukman psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlara özüniň anyklama bellemek çözgüdinde, olara saglygy goraýyş kömeginiň berilmegi we olaryň jemgyýet üçin howply hereketleri edip bilmekleriniň önüniň alynmagy bilen baglanyşykly borçlaryny ýerine ýetiren mahalynda öz işinde garaşsyzdyr. Bu ýagdaýlarda çözgüt kabul edende hünärmen lukman diňe saglygy goraýyş görkezmelerine we lukmanyň borjuna gollanmalydyr.

2. Pikiri lukmançylyk-maslahat beriş toparynyň agzalarynyň pikiri bilen gabat gelmeýän hünärmen lukmanyň öz pikirini ýazmaça görnüşde beýan etmäge hukugy bardyr, ol soňra saglygy goraýyş resminamalaryna çatylyp goýulmalydyr.

35-nji madda. Hünärmen lukmanlara, psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan başga saglygy goraýyş işgärlerine berilýän kepillikler we ýeňillikler

1. Hünärmen lukmanlaryň, psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan beýleki saglygy goraýyş işgärleriniň zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde işleýän işgärler üçin Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen ýeňilliklere we kepilliklere hukuklary bardyr, şeýle hem olar gulluk borçlaryny ýerine ýetiren mahalynda janyna ýa-da saglygyna zeper ýetirilen ýagdaýynda döwlet tarapyndan hökmany ätiýaçlandyrylmaga degişlidirler.

2. Psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan adamyň zähmete bolan ukybyny wagtlaýyn ýitirmegine getiren, onuň janyna ýa-da saglygyna zeper ýetirilen ýagdaýynda bu adama ýetirilen zeperiň agyrlygyna görä, ýyllyk zähmet haklarynyň çäklerinde ätiýaçlandyryş pul möçberi tölenilmelidir. Maýyplyk ýüze çykan ýagdaýynda ätiýaçlandyryş pul möçberi psihiatrik kömegiň berilmegine gatnaşýan adamyň zähmete bolan ukybyny ýitirmeginiň derejesine görä, bir ýyldan baş ýyla çenli zähmet haklarynyň möçberinde ätiýaçlandyryş pul

möçberi tölenilýär, ol ýogalan halatynda ätiýaçlandyryş pul möçberi onuň mirasdüşerlerine ýyllyk zähmet haklarynyň on essesi möçberinde tölenilmelidir.

VI BAP. JEMLEÝJI DÜZGÜNLER

36-njy madda. Şu Kanunyň talaplarynyň berjaý edilişine prokuror gözegçiligi

Şu Kanunyň talaplarynyň berjaý edilişine prokuror gözegçiligi Türkmenistanyň Baş prokurory we onuň tabynlygyndaky prokurorlar tarapyndan amala aşyrylýar. Olar özülerine berlen ygtyýarlyklara laýyklykda psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlaryň bozulan hukuklaryny dikeltmek we kanuny bähbitlerini goramak, günäkär adamlary jogapkärçilige çekmek boýunça çäreleri görýärler.

37-nji madda. Psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlaryň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň berjaý edilişine jemgyýetçilik barlagy

1. Jemgyýetçilik birleşikleri öz tertipnamalaryna (düzgünnamalaryna) laýyklykda, psihiki bozulmadan ejir çekýän adamlaryň haýyşy boýunça ýa-da olaryň razylygy bilen olara psihiatrik kömek berilýän mahalynda olaryň hukuklarynyň we kanuny bähbitleriniň berjaý edilişine jemgyýetçilik barlagyny amala aşyryp bilerler.

2. Jemgyýetçilik birleşikleriniň wekilleriniň psihiatrik edaralaryň administrasiýasyndan psihiatrik kömegi alýan adamlaryň ýa-da olaryň wekilleriniň, ýa-da olaryň ata-enesiniň biriniň (başga kanuny wekiliniň) razylygy bilen, şu Kanunda göz önünde tutulan möçberde saglygy goraýyş maglumatlaryny almaga hukuklary bar.

38-nji madda. Şu Kanunyň bozulandygy üçin jogapkärçilik

Şu Kanunyň bozulmagynda günäkär şahslar Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen jogapkärçiligi çekýärler.

39-njy madda. Jedelleriň çözülişi

Psihiatrik kömek bermek çygrynda ýüze çykýan jedeller Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde çözülýär.

40-njy madda. Şu Kanunyň güýje girmegi

1. Şu Kanun 2017-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

2. Şu Kanun güýje giren gününden şulary güýjüni ýitiren diýip ykrar etmeli:

1993-nji ýylyň 1-nji oktýabryndaky «Psihiatriki kömek hakynda» Türkmenistanyň Kanunyny (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 1993 ý., № 9-10, 65-nji madda);

2009-njy ýylyň 18-nji apreliňdäki «Türkmenistanyň käbir kanunçylyk namalaryna üýtgetmeler, goşmaçalar girizmek we güýjüni ýitiren diýip ykrar etmek hakynda» Türkmenistanyň Kanunynyň X bölegini (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2009 ý., № 2, 33-nji madda).

3. Türkmenistanyň Ministrler Kabineti 2017-nji ýylyň 1-nji ýanwaryna çenli möhletde şu Kanundan gelip çykýan üýtgetmeleri we goşmaçalary taýýarlamaly we bellenen tertipde Türkmenistanyň kanunçylygyna girizmeli.

Türkmenistanyň

Gurbanguly

Prezidenti

Berdimuhamedow

Aşgabat şäheri.

2016-njy ýylyň 23-nji noýabry.

№ 477-V.